

KULTURUTSKOTTETS BETÄNKANDE nr 11/1981-82
med anledning av ltm Sven-Olof Lindfors' m.fl.
hemställningsmotion till landskapsstyrelsen
om åtgärder för att hugfästa minnet av Alands
första lantråd Carl Björkman.

Landstinget har inbegärt kulturutskottets utlåtande över ovan nämnda hemställningsmotion. Utskottet, som hört professor Matts Dreijer och landskapsarkivarien Bjarne Henriksson, får härmed vördsamt anföra följande.

Vicehäradshövding Carl Björkman (1873-1948) var otvivelaktigt en av pionjärerna i fråga om den åländska självstyrelsens tillkomst och utveckling. Han var aktivt med i den krets som under första världskriget väckte och utvecklade tanken om Alands återförening med Sverige. Han torde även ha varit en av de drivande krafterna bakom mötet på Alands folkhögskola den 20 augusti 1917, där representanter för de åländska kommunerna enades om en framställning rörande Alands återförening med Sverige och där den folkrättsliga grunden för ålandsfrågans senare lösning kan sägas ha lagts. Björkman utsågs även till ordförande i det icke legaliserade landsting som konstituerades i juni 1918. Han ledde detta icke legaliserade landsting vid uppvaktningen inför Sveriges konung och regering i Stockholm den 31 maj 1920 och tillsammans med Julius Sundblom häktades han kort därefter anklagad för förberedelse till högförräderi. Sedan ålandsfrågan genom Nationernas Förbunds råds beslut i juni 1921 lösts och den nya självstyrelselagen för Aland antagits invaldes Björkman i det första legala landstinget som började sitt arbete den 9 juni 1922. Han valdes även till ordförande i landstingets lagutskott. Med tanke på alla dessa insatser har Björkman karaktäriserats som "den skarpsinniga tänkaren, som ställde sitt djupa juridiska kunnande i det åländska folkets tjänst" (Dreijer: Alands självstyrelse 25 år).

Landstinget valde den 10 juli 1922 Carl Björkman till Alands första lantråd. Han satte omedelbart igång med att bygga upp landskapsnämnden (sedan 1951 benämnd landskapsstyrelsen) som kollegium och ämbetsverk. Han påtog sig därvid en stor arbetsbörda inom det då mycket lilla ämbetsverket. Det anses allmänt att det till stor del var Björkmans förtjänst att arbetet vid landskapsnämnden så snabbt tog vid och att en betydande effektivitet kunde utvecklas i detta krävande och för alla parter oprövade arbete.

Den åländska allmänhetens uppfattning om Carl Björkman har senare i hög grad kommit att präglas av de händelser som ledde till hans avgång i

december 1938 som följd av landstingets misstroendevotum. Bakgrunden till detta var framför allt Björkmans engagemang till förmån för den s.k. Stockholmsplanen, som bland annat skulle ha inneburit ett temporärt befästade av Åland. Också i denna fråga handlade Björkman utgående från en övertygelse om vad som enligt hans mening var det bästa för Åland. Dramatiken kring hans avgång torde i någon mån i allmänhetens medvetande ha fördunklat minnet av hans övriga insatser. Hans insatser att som självstyrelsens högsta ämbetsman oförtrutet försvara och hävda landskapets rättigheter under mer än 15 års tid är likväl obestridliga, därom torde de flesta bedömare numera vara eniga.

Utskottet har konstaterat att en betydande mängd material rörande Carl Björkmans liv och hans gärning finns samlat men huvudsakligen i obearbetad form. Hans egna minnesanteckningar finns förvarade i landskapsarkivet, där även andra privata samlingar finns deponerade. Landskapsnämndens ämbetskrivelser från Björkmans lantrådsperiod bär till stor del hans prägel. Också i andra arkiv liksom i den politiska memoarlitteraturen torde en hel del uppgifter om Björkmans liv och gärning finnas att hämta. Utgående från detta material borde det enligt utskottets uppfattning vara möjligt att skriva Carl Björkmans biografi, något som vore en angelägen uppgift med tanke även på hela självstyrelsens historieskrivning. Fortsatta åtgärder i denna riktning borde därför enligt utskottet snarast åstadkommas, t.ex. genom att intressera lämpliga författare och förläggare för uppgiften samt genom att ställa medel till förfogande för ändamålet.

Förslaget om en biografi över lantrådet Björkman sammanfaller enligt utskottet med motionärernas intentioner, varför hemställningsklämman omformulerats i enlighet härmed.

Hänvisande till det ovan anförda får utskottet vördsamt föreslå

att Landstinget hemställer hos landskapsstyrelsen om åtgärder för att åstadkomma en levnadsteckning över Ålands första lantråd Carl Björkman och därigenom hugfästa hans minne.

Mariehamn den 6 april 1982.

På kulturutskottets vägnar:

Erik Sundberg
ordförande

Lars Ingmar Johansson
sekreterare.

Närvarande i utskottet: ordf. Sundberg, v. ordf. Olof M. Jansson (delvis), ledamöt. Fagerholm, Holmberg och Sagulin samt ersättaren Björklund (delvis).